

ULTIMUL ÎMPĂRAT

EDWARD BEHR (1926–2007) s-a născut la Paris și a urmat școala și universitatea în Franța și Marea Britanie. Corespondent Reuter la Paris din 1951, transmite reportaje despre războiul din Algeria pentru revista *Time-Life*, apoi devine redactor la *Saturday Evening Post*. Din 1965 este directorul biroului din Hong Kong al revistei americane *Newsweek*, scriind articole despre revoluția culturală din China, războiul din Vietnam, ofensiva din Laos.

Evenimentele trăite ca ziarist alcătuiesc materia unor cărți precum: *The Algerian Problem, The Thirty-Sixth Way, Anyone Here Been Raped And Speaks English?, Hirohito: Behind The Myth, Kiss the Hand You Cannot Bite*, 1991 (trad. rom. *Sărută mâna pe care n-o poți mușca*, Humanitas, 1999), *Une Amérique qui fait peur*, 1995 (trad. rom. *O Americă înfricoșătoare*, Humanitas, 1999).

Câteva din cărțile sale au devenit filme de televiziune, printre care cartea despre Ceaușescu și cea despre Hirohito.

EDWARD BEHR

ULTIMUL
ÎMPĂRAT

Traducere din engleză de
FLORIN ŞLAPAC

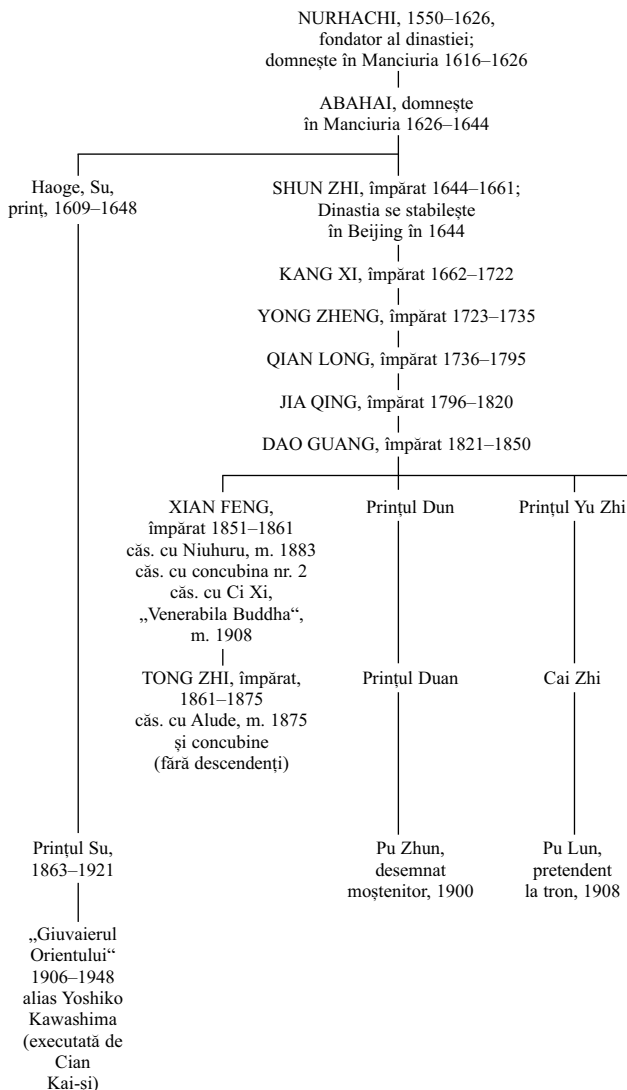
HUMANITAS
BUCUREŞTI

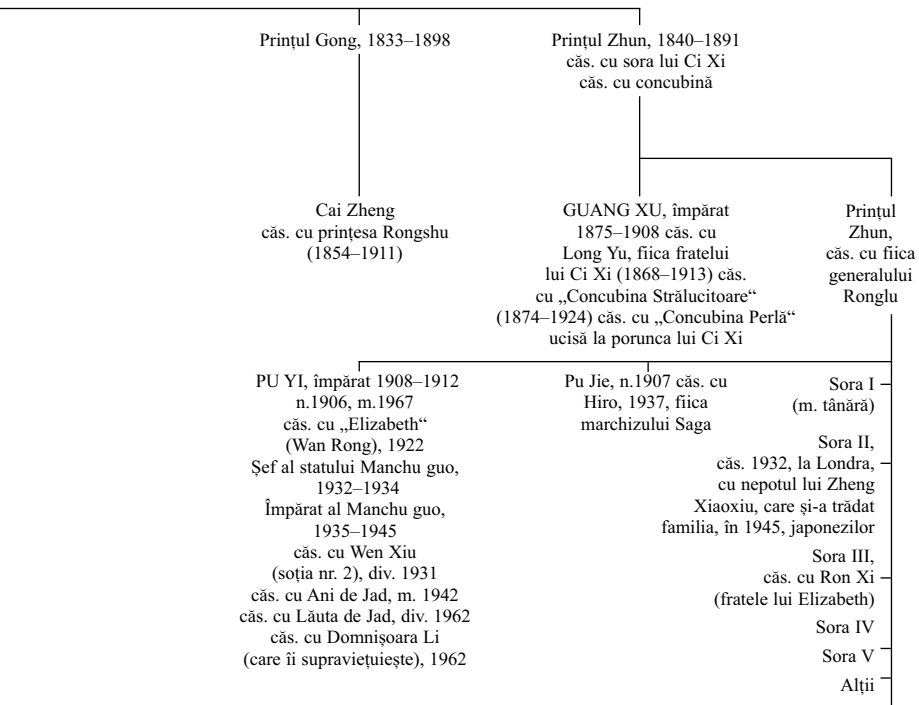
Cuprins

Lista personajelor	9
Cuvânt înainte	15
Mulțumiri	19
Capitolul 1	23
Capitolul 2	29
Capitolul 3	44
Capitolul 4	57
Capitolul 5	66
Capitolul 6	75
Capitolul 7	84
Capitolul 8	97
Capitolul 9	109
Capitolul 10	120
Capitolul 11	127
Capitolul 12	141
Capitolul 13	155
Capitolul 14	164
Capitolul 15	178
Capitolul 16	191
Capitolul 17	202
Capitolul 18	214
Capitolul 19	228
Capitolul 20	242
Capitolul 21	256
Capitolul 22	268
Capitolul 23	278
Capitolul 24	288
Capitolul 25	300
Bibliografie	315

DINASTIA QING

(numele împăraților sunt scrise cu litere mari)

Lista personajelor

Chinezi

ALUDE (1854–1875): soția împăratului Tong Zhi. Împărăteasa văduvă Ci Xi („Venerabila Buddha“) a fost suspectată de a-i fi provocat moartea.

AN DEHAI: eunuc-șef la curtea lui Ci Xi, „Venerabila Buddha“. În ciuda prieteniei și protecției acesteia, a fost executat după ce și-a depășit atribuțiile, ducând o viață ostentativ luxoasă.

ANI DE JAD (Dan Yuling): cea de-a doua concubină a lui Pu Yi, a murit în Manchu guo, la 22 de ani. La Tribunalul Crimelor de Război de la Tokio, Pu Yi i-a acuzat pe japonezi de a-i fi pus la cale moartea.

CIAN KAI-ȘI (1887–1975): lider naționalist de frunte al Guomindang-ului. Republican și anticomunist. După un scurt flirt cu japonezii, el a luptat împotriva lor când au invadat China și, după 1945, a dus o serie de bătălii fără succes împotriva comuniștilor, refugiindu-se în Taiwan în 1949, unde a fondat o Republică Chineză anticomunistă.

CI XI, împărăteasă văduvă (1835–1908): stăpână absolută în timpul declinului dinastiei Qing. Domnia ei extravagantă, crudă, coruptă și xenofobă a dus China în pragul falimentului și anarhiei. Cu două zile înainte de a muri, ea l-a numit pe Pu Yi, în vârstă de numai trei ani, drept succesor.

CONCUBINA PERLĂ (1876–1900): concubina favorită a împăratului-prizonier și sora Concubinei Strălucitoare. Împărăteasa văduvă Ci Xi a pus să fie omorâtă în 1900 și mai târziu a răspândit zvonul că ar fi fost vorba de o „sinucidere patriotică“, pentru că n-a dorit să părăsească Beijingul în timpul Răscoalei Boxerilor.

CONCUBINA STRĂLUCITOARE (1874–1924): una dintre concubinele împăratului-prizonier Guang Xu. Mai târziu, una dintre văduvele din Orașul Interzis în timpul lui Pu Yi și una dintre „mamele“ imperiale ale lui Pu Yi.

- CONFUCIUS (Kong zi) (551–479 î. Chr.): filozof și gânditor ale cărui scrieri și edicte au influențat toate dinastiile imperiale care s-au succedat.
- DEXING: sora lui Ci Xi, „Venerabila Buddha“.
- Doamna SUN YAT-SEN (1882–1981): una dintre surorile Soong. După moartea soțului ei, a devenit simpatizantă comunistă și, sub Mao, vicepreședinte al Republicii Populare Chineze.
- FENG Yuxiang (1880–1948): „generalul creștin“ care a ocupat Beijingul cu armatele sale în 1924 și l-a silit pe Pu Yi să părăsească Orașul Interzis. La început procomunist, a sfârșit prin a fi un aliat al lui Cian Kai-și.
- GONG, prinț (1833–1898): fratele împăratului Xian Feng, a rămas să apere Beijingul când lașul său frate a fugit; mai târziu s-a aliat cu Ci Xi.
- GUANG XU, împărat (1871–1908): împărăteasa văduvă Ci Xi l-a făcut împărat la vârsta de cinci ani. În 1900 ea i-a ruinat planul de reformă și l-a pus sub pază, făcând din el un „Împărat-prizonier“ pentru tot restul vieții.
- HONG XIUQUAN (1813–1864): candidat respins la examenul de mandarinat, el s-a convertit la protestantism; vizionar și liderul temut al Răscoalei taipingilor, care au fost pe punctul de a îngenunchea dinastia Qing, înaintea unei serii de înfrângeri, în 1864–1865.
- KANG YOUWEI (1858–1927): învățat și reformator, exilat de Ci Xi, după ce l-a convins pe împăratul-prizonier Guang Xu să adopte planul unei reforme radicale, căreia „Venerabila Buddha“ i s-a opus.
- KOO, WELLINGTON: născut în 1898. Trăiește în SUA. Numele său e o versiune americanizată a lui Gu Wei jun. A devenit principalul consilier de politică externă al lui Cian Kai-și, ambasador și susținător al Guomindang-ului în SUA.
- LĂUTA DE JAD (Li Yugin): cea de-a treia concubină a lui Pu Yi, pe care a lăsat-o în Dalizou, în 1945. Ea a divorțat în 1958, în vreme ce el se afla încă în închisoare.
- LI „CEL MARE“: născut în 1910, servitorul personal al lui Pu Yi de la vârsta de 14 ani.
- LI DIANYU: șoferul lui Pu Yi în perioada Manchu guo, a devenit amantul împărătesei Wan Rong (Elizabeth) și tatăl copilului ei, ucis de japonezi la naștere. A murit în Beijing, în 1985.
- LI WENDA: născut în 1922. Editor și scriitorul din umbră care l-a ajutat pe Pu Yi să-și scrie memoriile.

NIUHURU, împărăteasă (1837–1881): soție a împăratului Xian Feng. După moartea lui, ea a împărțit puterea, ca împărăteasă văduvă, cu Ci Xi, dar a fost repede înlăturată. S-a crezut că Ci Xi i-ar fi provocat moartea.

PU JIE (1908–1994) fratele mai tânăr al lui Pu Yi.

PU YI (1906–1967): ultimul împărat.

QIAN LONG, împărat (1711–1796): unul dintre cei mai prestigioși împărați ai dinastiei Qing.

RONGLU (1836–1903): general manciurian și amant al lui Ci Xi.

RONGSHU, prințesă (1854–1911): fiică adoptivă a lui Ci Xi (la origine, una dintre nepoatele sale). Ea a fost fiica prințului Rong și, după moartea lui Ci Xi, a devenit una dintre „văduvele“ de seamă din Orașul Interzis. Pu Yi îi spunea „mamă“.

SOONG, Mei-ling (1897–2003): cea de-a doua soție a lui Cian Kai-și, după ce el a divorțat. A devenit una dintre cele mai puternice femei din Asia (doamna Cian Kai-și).

SOONG, T.V. (1894–1981): fratele mai mic al lui Soong Mei-ling, a devenit consilierul financiar al lui Cian Kai-și, apoi ministru de Finanțe.

SUN YAT-SEN: naționalist chinez. Mort în 1925.

TONG ZHI, împărat (1856–1875): fiul lui Ci Xi, a avut o domnie scurtă și a murit tânăr.

WAN RONG, împărăteasă (1915–1946): cunoscută și sub numele de „Chip frumos“ sau „Elizabeth“, prima soție a lui Pu Yi, care l-a urmat în Manchu guo, unde s-a izolat și a devenit opiomană.

WEN XIU (1917–1951): prima concubină a lui Pu Yi, care a divorțat de el în 1927.

YUAN SHIKAI: general manciurian, scurtă vreme președinte, a murit în 1916. El l-a trădat pe împăratul-prizonier Guang Xu și a fost cunoscut drept „generalul trădător“.

ZHANG JINGHUI: afacerist dubios și politician suspect, a devenit colaboraționist projaponez și cel de-al doilea prim-ministru al lui Pu Yi. A murit în captivitate, senil și disprețuit, în aceeași închisoare unde Pu Yi trecea prin procesul „reeducării“, după ce fusese predat autorităților chineze în 1950.

ZHANG XUN, general: cunoscut drept „generalul cu coadă“ și ca puternic susținător al monarhiei, el a încercat să-l repună pe Pu Yi pe tron în 1917, după o lovitură de stat eșuată.

ZHANG ZUOLIN (1875–1928): cel mai cunoscut comandant militar al Mancuriei, un inamic înverșunat al lui Cian Kai-și. Ucis de către japonezi, care îl considerau un aliat dubios.

ZHENG XIAOXU: învățat confucianist și unul dintre dascălii importanți ai lui Pu Yi, devenit consilierul lui politic și, mai târziu, întâiul său prim-ministru la începutul experimentului „Manchu guo“. A demisionat în 1935 și a murit un an mai târziu. Pu Yi, la Tribunalul Crimelor de Război de la Tokio, i-a acuzat pe japonezi că l-ar fi ucis.

ZHUN, primul prinț: unul dintre fiii împăratului și cumnat al împărătesei văduve Ci Xi, cu a cărei soră s-a căsătorit. Fiul lor a devenit împăratul-prizonier Guang Xu.

ZHUN, al doilea Prinț: fiu al prințului Zhun (mama a fost una dintre concubine). El s-a căsătorit cu fiica lui Ronglu, faimos general manciurian și fost amant al lui Ci Xi, iar fiul cel mai mare al acestei legături a fost Pu Yi, ultimul împărat al Chinei.

Europeni și americani

BLAKENEY, Ben, maior: membru al departamentului de justiție al armatei americane; i-a apărut pe japonezii acuzați la Tribunalul Crimelor de Război din Tokio, 1946–1947.

BORODIN, Mihail: revoluționar sovietic și agent al Cominternului, născut în SUA, consilier al Partidului Comunist Chinez până în 1927.

BURNETT-NUGENT, F.H.: comandant al garnizoanei britanice din concesiunea internațională Tianjin, 1928–1931.

FLEMING, Peter: scriitor și ziarist, corespondent itinerant în China și Manchu guo în anii '30.

JOHNSTON, Sir Reginald: oficial britanic, profesor al lui Pu Yi între 1919 și 1922, guvernator în Weihawei (enclavă britanică în China) și apoi profesor de literatură chineză la Universitatea din Londra. A murit în 1938.

JORDAN, Sir John: Șef al misiunii diplomatice britanice la Beijing, 1910–1912.

KASPE, Joseph: proprietar al hotelului Moderne din Harbin. Fiul său, pianist concertist de naționalitate franceză, a fost răpit, torturat și ucis de o bandă aflată sub protecția japonezilor, în 1933.

KEENAN, Joseph: procuror-șef american, Tribunalul Crimelor de Război din Asia, Tokio 1946–1947.

LYTTON, Lord: a condus ancheta Ligii Națiunilor din Manchu guo în 1932.

MORRISON, George (1862–1920): cunoscut corespondent al ziarului *Times* în China.

SNOW, Edgar: ziarist american, specialist în problemele Chinei și prieten al lui Mao Zedong.

VESPA, Amleto: născut în 1888. Agent dublu italian, obligat să lucreze pentru japonezi, după crearea statului Manchu guo în 1931.

WEBB, Sir William: judecător australian și președinte al Tribunalului Militar Internațional la procesul crimelor de război din Asia, Tokio, 1946–1947.

WOODHEAD, Henry: ziarist britanic la Tianjin și Shanghai.

Japonezi

AMAKASU, Masahiko: membru al poliției secrete japoneze detașat în Manciuria, unde a devenit șeful industriei cinematografice din Manchu guo și „consilier“ apropiat al lui Pu Yi. S-a sinucis în august 1945.

ASAKA, prinț: unchiul împăratului Hirohito, a jucat un rol crucial în „siluirea Nanjingului“ în 1937.

CHICHIBU, prinț: fratele mai mic al împăratului Hirohito, cu responsabilități speciale în relațiile dintre japonezi și Manchu guo.

DAISAKU, Komoto, colonel: unul dintre șefii de seamă ai spionajului în Manciuria, condamnat la moarte pentru crime de război, executat în 1948.

DAN, baron: bancher, consilier al Ligii Națiunilor, asasinat la Tokio în 1932.

GIGA, maior: consilier militar al comandantului chinez Zhang Zuolin, care a fost asasinat de serviciile secrete japoneze în 1928. Giga a fost ucis, ca revanșă, de persoane necunoscute în Japonia, în 1938.

GIUVAIERUL ORIENTULUI (Yoshiko KAWASHIMA) (1906–1949): prințesă manciuriană și rudă îndepărtată a lui Pu Yi. Important spion al Japoniei în China, începând cu 1930. Executată de Cian Kai-și în 1949.

HIGASHIKUNI, prinț: membru al familiei regale japoneze, trimis într-o misiune particulară la Beijing, în 1929, de împăratul Hirohito.

HIROHITO, împărat: născut în 1901. A devenit împărat al Japoniei în 1926; din 1946 a fost monarh constituțional.

ISHIWARA, Kanji: ofițer japonez foarte talentat, a plănuț și a supravegheat cucerirea Manciuriei de către japonezi în 1931. A fost promovat la gradul de general-maior, dar n-a ajuns niciodată într-un post de

- comandă important din cauza opoziției sale față de politica împăratului de a intra în război cu SUA.
- ITAGAKI, Seishiro, colonel: ofițer de informații în Manciuria și, mai târziu, în Manchu guo.
- MATSUI, Iwane, general: comandant al forțelor care au cucerit Nanjingul în 1937. Condamnat la moarte în procesul crimelor de război de la Tokio, pentru rolul său în „siluirea Nanjingului“ – deși el a făcut tot ce a putut să împiedice dezastrul.
- NAKAJIMA, Kesago, general: adevăratul responsabil de „siluirea Nanjingului“; n-a fost niciodată judecat.
- SAGA, Hiro: rudă îndepărtată a familiei regale japoneze, căsătorită cu Pu Jie, fratele mai mic al lui Pu Yi. Locuiește la Beijing.
- SHIMAMURA, Saburo: general în jandarmeria japoneză, arestat pentru crime de război, reeducat în aceeași închisoare cu Pu Yi, a scris o carte mărturisindu-și crimele.
- TAKEMOTO, colonel: comandant al forțelor japoneze din Beijing, care asigurau paza Misiunii japoneze de acolo; în 1924 a jucat un rol crucial în refugiul lui Pu Yi la Misiunea japoneză.
- TANAKA, Gi-ichi: premier japonez, a murit în 1929.
- TANAKA, Takayoshi: agent japonez la Shanghai, a recrutat-o pe Giuvaierul Orientului și i-a devenit ofițer de legătură și amant; mai târziu a fost consilierul procurorului Keenan.
- WATARI, Hisao, colonel: membru al Statului-Major japonez și unul dintre arhitecții operațiunii „Manchu guo“.
- YAMASHITA, Tomoyuiki, general: unul dintre cei mai străluciți comandanți ai armatei terestre japoneze în cel de-al Doilea Război Mondial, comandant-șef al forțelor japoneze din Manchu guo, executat în 1948 pentru crime de război.
- YOSHIOKA, Yasunori, general: consilier special al lui Pu Yi, 1931–1945. S-a sinucis curând după arestarea lui de către sovietici, în august 1945.
- YOSHIZAWA, K.: șef al Misiunii diplomatice japoneze la Beijing, 1924.

Capitolul 1

Bătrânul aflat într-o rezervă a Spitalului Municipal din Beijing știa că e pe moarte, dar la început a avut eleganța de a pretinde că totul era bine și că în curând avea să se întoarcă în micuțul lui apartament de două camere. Cu trei ani în urmă, în 1964, doctorii îi făcuseră o operație exploratorie, îi scosese un rinichi și îi spusese că are un cancer care, probabil, avea să se generalizeze. De atunci, se reîntorsese de două ori în spital, întotdeauna fiind un pacient răsfățat.

Spitalele chinezești sunt niște locuri mohorâte, eficiente, supraaglomerate. Doctorii și asistentele, prost plătiți și nevoiți să lucreze peste program, n-au timp să mai fie și amabili. Felul lor de a se ocupa de bolnavi este dur și impersonal. Însă, în acest caz, lucrurile stăteau altfel. Însuși premierul Ciu En-lai îi telefonase directorului spitalului și îi spusese: „Îngrijiiți-l cum se cuvine“. A fost singurul telefon de felul acesta de care își puteau aminti medicii. Așa că au rămas impresionați. Pacientul suferind de cancer avea parte de tot ce era mai bun.

Nu era deloc greu să te ocupi de el, mulțumea întotdeauna personalului pentru grijă, cerându-și scuze pentru că le crea probleme – era un pacient model, cu excepția faptului că își pierde mereu ochelarii. Era, își amintește o infirmieră, „aproape prea umil, mulțumind tot timpul“. La început, soția lui, ea însăși infirmieră la un alt spital din oraș, venise să-l vadă, dar vizitele ei se răriseră tot mai mult și, în cele din urmă, încetaseră cu totul.

Revoluția Culturală începuse cu un an în urmă, așa că soția avea o scuză plauzibilă ca să nu-și mai facă apariția: străzile

nu mai erau sigure pentru majoritatea adulților. În 1967, când pacientul suferind de cancer se interna în spital pentru a treia oară, mișcarea se declanșase cu exact un an și două luni în urmă: dorită de Mao însuși, era un dezastru de proporții aproape inimaginabile, care avea să ducă la aproximativ două milioane de morți, deportarea a douăzeci de milioane de intelectuali și să împingă China, timp de zece ani, într-un îngheț economic, politic și intelectual.

Era o perioadă de haos și cruzime oarbă. Bande ale Gărzilor Roșii, alcătuite din sute de mii de tineri invadând Beijingul dinspre cartierele mărginașe, bântuiau pe străzi, impunându-și propriile legi. Era o priveliște obișnuită să vezi adulți purtând coifuri stupide sau pancarte improvizate, agățate în față și-n spate, pe care le erau descrise „crimele“; erau scuipați, insultați și bătuți de tineri plini de cruzime, îmbătați de propria putere. Adeseori erau siliți să defileze în camioane rechiziționate pe străzile Beijingului.

În 1967, Revoluția Culturală abia lua avânt. Pe bună dreptate, adulții încercau să nu iasă cu nimic în evidență: o carieră în partid, un post de conducere te puteau face să devii ținta persecuțiilor, la cheremul acestor adolescenți mândri, fanatici, imprevizibili.

Muribundul zăcând, de pe urma unui cancer al vezicii, într-o rezervă a Spitalului Municipal, era doar vag conștient de toate astea. Tot ceea ce știa era că, din cauza unor oarecare tulburări recente, familiei sale îi era greu să iasă în oraș ca să vină să-l viziteze. Putea auzi sunetele străzii, neobișnuite de afară – muzică militară neîntreruptă, melodii revoluționare „autorizate“, preamărindu-l pe Mao, „Marele Cărmaci“, transmise prin difuzoare, zi și noapte.

Muribundul se considera un adept loial al Conducătorului Mao, dar, în inima lui, exista un loc special pentru Ciu En-lai, nu doar din cauza grijii sale în legătură cu spitalul, ci din cauza unor întâmplări mai vechi. Acum Ciu En-lai, supraviețuind în mod miraculos Revoluției Culturale, se străduia să limiteze nebulonia Gărzilor Roșii, însă fără prea mare succes.

Suferindul era profund nedumerit: avea o încredere fără margini în Mao, în partid și în „mase“, dar nu putea pricepe de ce partidul și masele nu se mai înțelegeau. Încrederea lui în „noua societate“ fusese aceea care îi dăduse puterea să-și asume boala cu o demnitate stoică. Însă, pe măsură ce zilele treceau și Gărzile Roșii deveneau tot mai gălăgioase și mai violente, moralul lui scădea. Și, pe deasupra, durerile deveneau din ce în ce mai intense. Își dorea ca soția lui să vină să-l vadă pentru ultima oară.

Vizitatorii care dăduseră năvală în camera lui erau absurd de tineri, gălăgioși și deloc impresionați de numele lui Ciu En-lai. Coridorul din fața rezervei bolnavului a devenit la început un loc de întrunire zgomotos, apoi de-a dreptul un câmp de bătălie, căci Gărzile Roșii venite de pe străzi și intrate cu forța în spital s-au ciocnit cu Gărzile Roșii staționate în incintă. Primii voiau să-l ia de-acolo pe bolnav, să-l pedepsească, poate chiar să-lucidă. Cei din spital – muncitori care arboraseră în grabă banderole roșii pentru a-și oferi o oarecare formă de autoritate, acum că aparatul Partidului era complet dezorganizat – protestau, susținând că nu puteau lăsa un muribund să fie luat de acolo. Cu un curaj admirabil, ei și-au apărat pacientul, la început cu vorba, apoi cu pumnii.

Invadatorii s-au retras în cele din urmă, amenințând că se vor reîntoarce. Obținuseră totuși o victorie minoră: bătrânul, au spus ei, susținuse într-o carte recentă că devenise un cetățean obișnuit; prin urmare, trebuia tratat ca atare. Fără camere separate, mâncare specială sau tratament preferențial. Urmau să plece, au spus liderii lor, numai dacă bolnavul avea să fie mutat într-un salon comun și tratat ca un pacient obișnuit.

Gărzile Roșii ale spitalului s-au conformat fără prea mare entuziasm. L-au cărat, cât de grijuliu au putut, într-un salon mare, aglomerat, de la un alt etaj. Bătrânul era vag conștient de motivul tăărăboiului. Însă, odată ajuns în salonul comun, și-a dat seama că instrucțiunile Ciu En-lai nu mai erau luate în seamă: infirmierele începuseră să-l ignore, iar injecțiile menite să-i ușureze durerile tot mai puternice încetaseră. Își murdărea patul și nimeni nu mai apărea ca să-i schimbe așternuturile.